

BİR İTALYAN GAZETECİNİN KALEMİNDEN İZMİR'İN İŞGALİ

Mevlüt ÇELEBİ*

Öz

İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunan birlikleri tarafından işgali, 20. Yüzyıl Türk tarihinin en önemli olaylarından birisidir. İtilaf Devletleri'nin İzmir'e çıkarma kararı verdiği Yunan askerleri, işgalde katliam, yağma, hakaret gibi yüz kızartıcı suçlar işlediler. Yunanlıların İzmir'i vatan yapmak için işgal ettiğini kavrayan Türk halkı, Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki İstiklal Savaşı'nı bütün gücüyle destekledi.

İzmir'in işgali uluslararası bir olaydır. Bu nedenle işgalin araştırılmasında ilgili ülkelerin kaynakları da kullanılmalıdır. O ülkelerden birisi de İtalya'dır. İtalyan gazeteci Ernesto Vassalo, kendi hükümeti tarafından Türkiye'ye İtalyan propagandası yapması için gönderilmiştir. Nisan 1919'da İzmir'e gelen Vassalo, şehrin işgaline tanıklık etmiştir. Bunları *Il Tempo* gazetesinde iki günde yayınlamıştır. Vassalo, İzmir'in işgali, öncesi ve sonrası hakkında çok önemli bilgiler vermiştir.

Anahtar Kelimeler: *İzmir'in İşgali, Yunanistan, Yunan Mezalimi, İzmir'in İşgali ve İtalya, il Tempo gazetesi, Ernesto Vassalo.*

THE OCCUPATION OF İZMİR FROM THE PEN OF AN İTALIAN JOURNALIST

Abstract

The occupation of Izmir by Greek troops on May 15, 1919 is one of the most important events of 20th century Turkish history. The Greek troops in which the Allied Powers decided to go to Izmir committed grievous crimes such as massacres, plunder and insults in the occupation. The Turkish people, who understood that the Greeks occupied Izmir to make their homeland, supported the War of Independence led by Mustafa Kemal Pasha.

The occupation of Izmir is an international event. Therefore, the resources of the relevant countries should be used. One of those countries is Italy. Italian journalist Ernesto Vassallo, was sent to Turkey to make propaganda. Vassallo came to Izmir in April 1919 and witnessed the occupation of the city. He published these two days in the *Il Tempo* newspaper. Vassallo, gave very important information about the occupation of Izmir.

Keywords: *The occupation of Izmir, Greece, Greek massacre, The occupation of Izmir and Italy Il Tempo newspaper, Ernesto Vassalo.*

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
(mevlutcelebi@yahoo.com), (<https://orcid.org/0000-0001-8244-661X>).

Giriş

İzmir, I. Dünya Savaşı başladığında hedef kentlerden birisi durumundaydı ve hem Yunanistan hem de İtalya için savaş sonrasına dönük beklentilerde iştah kabartıyordu. 1821’de Mora’da patlak veren isyanla başlayan süreçte büyük Avrupa devletlerinin desteğini alan Yunanistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra da sınırlarını Osmanlı Devleti’nin aleyhinde genişletti. Yunan dış siyasetinde hedef coğrafyayı ifade eden Megali Idea’da asıl amaç İstanbul’a hâkim olmaktır. Ancak uluslararası konjonktür buna izin vermediği için Yunanistan açısından İzmir’e sahip olmak demek; Anadolu’ya ayak basmak ve İstanbul hedefinin daha yakın hale gelmesi demektir. Öte yandan İtalya da, Trablusgarp Savaşı devam ederken Rodos ve 12 Ada’yı işgal ederek Anadolu’ya sınırı olan bir devlet haline geldi. Adalara yerleşmiş olmanın da güveni ve avantajıyla İtalyanlar, I. Dünya Savaşı öncesinde siyasi, sosyal ve bilhassa arkeolojik çalışmalarla Batı Anadolu bölgesini hedef coğrafya haline getirdiler. Her iki ülke de hedeflerine kendi güçleri ve inisiyatifleriyle ulaşamayacaklarını bildiklerinden, savaş öncesinde Avrupa’da yaşanan ittifak ve bloklaşma sürecini yakından takip ettiler.

Yunanistan’a İzmir ve çevresinde toprak verme vaadi, ilk kez İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Grey’in 10 ve 23 Ocak 1915 tarihlerinde Venizelos’a gönderdiği mektuplarda teklif edilmiştir. Grey’in Yunanistan’ın İtilaf Devletleri’nin yanında savaşa girmesi şartıyla Anadolu’da toprak teklifi¹ Başbakan Venizelos’un Kral Konstantin tarafından hükümetten uzaklaştırılmasıyla resmîyet kazanmamıştır. Venizelos, 1917 yılı Haziran’ında İtilaf Devletleri’nin desteğiyle gerçekleştirdiği bir hükümet darbesiyle iktidarı tekrar ele geçirmiştir. Zaman kaybetmeden İtilaf Devletleri safında savaşa giren Yunanistan, savaş sonunda 1915 yılındaki teklifi hâlâ geçerli sayarak İzmir ve çevresinden hak iddia etmeye başlamıştır.² Buna karşılık İtalya da İngiltere ve Fransa ile savaşa girerken yaptığı görüşmelerde İzmir’e sahip olmaya önem vermiştir. İtalya’nın savaşa girerken İngiltere ve Fransa ile imzaladığı 26 Nisan 1915 tarihli gizli Londra ve savaş devam ederken yine adı geçen ülkelerle 8 Ağustos 1917’de imzaladığı St.Jean de Maurienne (San Giovanni di Moriana) antlaşmasıyla İtalyan emperyalizmi iki kentle özdeşleşmiş ve aynı zamanda sembolleşmiştir: Fiume³ ve İzmir. Gizli antlaşmalarla iki kent de savaş sonunda İtalya’ya verilmek üzere vaat edilmiştir.

1 Alexander Anastasius Pallis, *Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922)*, Çeviren: Orhan Azizoğlu, Yapı Kredi Yayını, İstanbul, 1997, s. 29; Salâhi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, TTK Yayını, Ankara, 2014, s. 36.

2 Pallis, *a.g.e.*, s. 37; *Türk İstiklal Harbi*, II. Cilt, 1nci Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1999, s. 8-9.

3 Fiume, bugünkü adıyla Rijeka, Hırvatistan sınırları içinde Adriyatik’te bir liman ketidir.

Her iki devlet için de hedeflerine ulaşmalarının ilk koşulu, savaşı galip bitirmektir. Doğrusu, her ikisinin de askeri açıdan fazla katkıları olmamasına rağmen savaş İtilaf Devletleri, dolayısıyla bu ülkeler tarafından kazanıldı. Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra İtalya ile Yunanistan arasında İzmir'e sahip olma konusunda İzmir'de ve Paris Barış Konferansı'nda büyük bir mücadele yaşanmıştır. Venizelos, daha konferans başlamadan 2 Kasım 1918'de İngiltere'ye verdiği bir muhtıradan, Yunanistan'ın, Batı Anadolu üzerindeki iddialarını tekrarlıyor ve Rodos'un karşısındaki Marmaris'ten Ayvalık'a kadar olan kısmın kendilerine verilmesini istiyordu.⁴

Mütarekeden hemen sonra İzmir'de yaşayan Rum ve İtalyan tebaalarının da katıldığı gövde gösterisi, bu kentin geleceğinin tespitinde etkili olmuştur. İzmirli Rumlar, Müttefikler adına 6 Kasım 1918 günü İzmir'e gelen İngiliz Komutanı Binbaşı Dickson'ı, gövde gösterisine dönüşen törenlerle karşıladılar. Rumlar azınlık değil, çoğunluk olduklarını göstermek için, binlerce bayrak hazırlayıp bunları sağa sola astılar, üzerinde Yunan bayrağı ya da Venizelos resmi bulunan kartlar, rozetler bastırıp dağıttılar.⁵ İzmir'de 12 bin İtalyan bayrağı ve bunun iki katı kadar da Yunan bayrağı dağıtılmıştır.⁶ Bu gövde gösterisi sadece Osmanlı Devleti'ne karşı değil, aynı zamanda İtalya'ya ve kentte yaşayan İtalyanlara karşı da yapılmıştır. Dickson'ı, "zito" (Yaşa) sesleriyle karşılayan Rumlar, Kordon'da bir İtalyan tarafından işletilmekte olan sinemaya yürümüşlerdir. Sinemasına Yunan bayrağı çekilmesini kabul etmeyen İtalyanı dövüp camlarını kıran Rumlar,⁷ bu hareketleriyle İtalyanları sindirirken dolaylı olarak da Türklere gözdağı vermiş oluyorlardı. İtalyanlar; İzmir'de Mütareke'den sonra Rumlar tarafından yürütülen İtalya karşıtı propagandanın Dr. Stephanopoulos tarafından idare edildiğine inanıyorlardı.⁸

İki ülke arasındaki rekabet 18 Ocak 1919'da Paris'te başlayan Barış Konferansında da kendini gösterirken, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa da iki devlet arasındaki çatışmada taraf oldular. Konferansta İtalya ile Yunanistan arasındaki mücadelede İngiltere ve Fransa, Yunanistan'ı desteklediler.⁹ Amerika da bu iki ülkeye destek verdi. Özellikle İngiltere'nin İtalya'ya karşı Yunanistan'ı tercih etmesi, Doğu Akdeniz'de güçlü İtalya yerine Yunanistan'ı görmek istemesinden ileri gelmiştir. İzmir gibi, Adriyatik kıyısındaki Fiume konusunda da müttefiklerinden beklediği desteği bulamayan İtalya Başbakanı Vittorio Emanuele Orlando, 24 Nisan'da Paris'ten ayrıldı.

4 Pallis, a.g.e, s.40.

5 Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Hür Yayın, İstanbul, 1981 s. 58.

6 Köylü, 4 Teşrin-i sâni 1918.

7 Anadolu, 11 Teşrin-i sâni 1918.

8 *Archivio Centrale dello Stato- Presidenza del Consiglio dei Ministri (ACS-PCM), Guerra Europea 1919, 457-Busta (Bu.) 214-19-29-17.*

9 Barış Konferansında İzmir'e sahip olmak için İtalya ile Yunanistan arasındaki rekabet hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız. Mevlüt Çelebi, *Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2002, s.40-50.

Konferanstan ayrıldıktan sonra Anadolu'da müttefiklerine rağmen hareket eden İtalya, dolaylı olarak İzmir'in Yunanistan'a verilmesini kolaylaştırdı. 29 Nisan'da İtalya'nın Caio Duilio ve Artigliere gemilerinin İzmir'e gelmesi¹⁰ Amerika Başkanı Woodrow Wilson ve Lloyd George'un tepkisine yol açtı. Wilson'a göre bu durum, "İtalya'nın saldırganlığının ve barışı tehdit edişinin bir göstergesiydi."¹¹ İngiltere Başbakanına göre de; "İtalyanlar, Trablusgarp'ta yaptıkları gibi Anadolu'yu bir olup bitti şeklinde işgal ederlerse onları Anadolu'dan çıkarmak zor olurdu. İzmir meselesini halletmek için 2-3 Yunan alayının şehre girmesi için Venizelos'a izin verilmeliydi."¹²

Müttefikler arasında bu konu görüşülürken, 2 Mayıs'ta bir İtalyan savaş gemisinin daha İzmir'e gelişi endişelerini artırdı. İzmir'deki İtalyan tebaası da şehrin yakında İtalya askerleri tarafından işgal edileceği söylentisini yayıyorlardı.¹³ İtalya'nın bu tip hareketleri Amerika, İngiltere ve Fransa'nın İzmir konusunda karar vermelerini hızlandırdı. Nitekim 6 Mayıs'ta Yunanlıların İzmir'e asker çıkarmalarına izin verdiler.¹⁴ Konferansın kararı Paris'e dönen İtalya Başbakanı Orlando'ya Fransa Başbakanı Georges Clemenceau tarafından 12 Mayıs'ta bildirildi.¹⁵

Konferansta alınan karar doğrultusunda 13 Mayıs 1919 günü İtilaf Devletleri donanmalarına mensup gemilerin İzmir limanına gelmesinden sonra Amiral Calthorpe'nin başkanlığında Fransız, ABD, İtalya, Yunan filolarının komutanları toplanıp İzmir'in nasıl işgal edileceğini görüştüler. Toplantı sonunda 15 Mayıs sabahı erken saatte Yunanlıların İzmir'e çıkarılması kararlaştırıldı. Bu kararı Türk makamlarına iletmek üzere Amiral Calthorpe saat 9.00'da Kolordu Komutanı Ali Nâdir Paşa ile Vali İzzet Bey'e, Amiral Webb de saat 11.00'de Sadrazam Damat Ferit Paşa'ya verdikleri nota ile İzmir istihkâmlarının, Mütarekenin 7. maddesine dayanarak işgal edileceğini bildirdiler.¹⁶

Osmanlı Hükümeti ve İzmirli yöneticilerin kararsız ve ne yapacaklarını bilemez tutumları devam ederken 14 Mayıs 1919 günü saat 23:30'da Amiral Calthorpe, Ali Nâdir Paşa'ya verdiği ikinci nota ile "İzmir'in, Müttefikler adına Yunan kuvvetleri tarafından işgal edileceğini, şehirde gereken güvenlik tedbirlerinin alınmasını, bu amaçla bütün askerinin kıslada bulundurulmasını, işgalden sonra da Yunan kumandanın arzusuna göre hareket edileceğini" bildirdi. İngiliz amiral, aksi bir durumda "Düvel-i muazzama donanmasının nazâr-ı dikkate alınmasını"¹⁷ eklemeyi de ihmal etmedi.

10 *Müsâvât*, 30 Nisan 1919.

11 Michael Llewelyn Smith, *Anadolu Üzerindeki Göz*, Çeviren: Halim İnal, İstanbul, 1978, s.89.

12 Yuluğ Tekin Kurat, "Batılı Kaynakların Işığı Altında İzmir'in İşgali Sorunu", (15 Mayıs 1919), VII.Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, C.2, TTK Yayını, Ankara, 1973, s.846.

13 Sevilay Özkes, *Mihail Rodas'ın Anıları ve Önemi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1992, s.51.

14 Fabio L.Grassi, *L'Italia e la questione turca (1919-1923)*, Opinione pubblica e politica estera, Silvio Zamorani Editore, Torino, 1996, s.44, Smith, *a.g.e.*, s.91-92.

15 Federico Curato, *La conferenza della pace, 1919-1920*, Vol: II, Milano, 1942, s.323.

16 Celâl Bayar, *Ben de Yazdım*, C.VI, Baha Matbaası, İstanbul, 1968, s.2004.

17 Süvari Yüzbaşı Ahmed, *Türk İstiklal Harbi Esnasında Milli Mücadele*, (Yayıncı: İsmail Aka, Vehbi Günay, Cahit Telci), İzmir, 1993, s. 5.

15 Mayıs 1919 günü saat 02.00'de Midilli'nin Yero Limanı'ndan hareket eden çıkarma kafesi, saat 7.30'da İzmir önlerine geldi.¹⁸ Yerli Rumlar, Yunan askerlerini karşılamak için Kordon'a toplanmışlardı. Ortalık tam bir bayram havasındaydı. Rumlar ellerinde bayraklar ve çiçeklerle "Zito Venizelos" diye bağırıyorlardı. Başta Aya Fotini olmak üzere kiliselerin çanları çalmaktaydı.¹⁹ İzmir Metropolitisi Hrisostomos, karaya çıkan askerleri sevinç gözyaşları içinde takdis ettikten sonra halka kışkırtıcı nutuklar söyledi.²⁰ Kordon'daki dini törenden sonra işgal kuvvetleri Kışla ve Hükümet Konağı'nı işgal etmek üzere iki koldan Konak-Kışla-Güzelyalı istikametinde yürüyüşe geçtiler. Efun alayı kışla önüne yaklaştığı sırada silah sesi duyuldu. Gazeteci Hasan Tahsin (Osman Nevres) tarafından atıldığı kabul edilen ilk kurşundan sonra paniğe kapılan Yunan askerleri, ilk şaşkınlığı atlattıktan sonra katliama başladılar. Asker sivil ayırımı gözetmeksizin ölüm, yağma, gasp gibi olayların meydana geldiği 15 Mayıs 1919 günü İzmir'de yaşananlar, gelecekteki Yunan işgalinin nasıl olacağı konusunda da ipuçları veriyordu.

1. Ernesto Vassalo'nun Kaleminden İşgal Günü

Yazılarını tercüme edip değerlendirerek yayınlayacağımız gazeteci-siyasetçi Ernesto Vassalo hakkında kısa bilgi vereceğiz. Ernesto Vassalo (1875-1940), Roma Üniversitesi'nde hukuk eğitimi aldı. Gazetecilik yaptı. 1919'da İtalyan Halk Partisi'nde siyasete başladı. İlk olarak 16 Kasım 1919'da yapılan seçimlerde milletvekili seçildi. 1921'de yapılan seçimlerde yine milletvekili seçilen Vassalo, 1922'de iktidara gelen Benito Mussolini başkanlığındaki hükümette, onun dışişleri bakanı müsteşarı oldu. 1934'e kadar milletvekili olarak mecliste görev yaptı. 1934'te seçildiği senatörlüğü ölümüne kadar devam etti. İtalyan Halk Partisi ve Ulusal Faşist Parti'de yürüttüğü siyasi hayatında, 1927-1929 arasında Caltanissetta Belediye Başkanlığı da yaptı.²¹

İzmir'in işgaliyle ilgili düşünce ve izlenimleri *Il Tempo* gazetesinde 7 ve 9 Haziran 1919 tarihlerinde iki gün olarak yayınlandı. *Il Tempo* gazetesinde 7 Haziran 1919'da yayınlanan "İzmir'in Trajik Günleri", başlıklı ilk yazının alt başlığı "İşgal Nasıl Hazırlandı?" şeklindedir. Vassalo'nun, İzmir'de 18 Mayıs günü kaleme aldığı yazısında, bizim de müdahale etmeden kullandığımız ara başlıklar yer almaktadır.

İzmir'in İtalya'dan üç günlük bir gemi yolculuğu mesafesinde olduğunu belirterek yazısına başlayan Vassalo, buna rağmen posta ulaşımının düzensiz ve seyrek olduğunu ifade ediyor. İlaveten İngiliz Eastern Telegraph şirketinin telgraf servisinin devre dışı bırakıldığından söz ederek, önemli ve acil

18 *Türk İstiklal Harbi*, s.54

19 Taçalan, *a.g.e.*, s.202.

20 Bülent Çukurova, "İzmir'de Yunan Mezalimi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 3, S.8, (Mart 1987), s.462.

21 https://tr.wikipedia.org/wiki/Ernesto_Vassalo (Erişim: 12.03.2019)

haberlerin Avrupa'ya İngiliz-Yunan sansürü nedeniyle bir kaç haftadan önce ulaşamadığını hatırlatıyor. Önemli bir bilgi veren yazar, Rodos ve diğer Anadolu kıyıları gibi İzmir'in de 30 gün kadar Avrupa gazetelerinden ve postasından mahrum bulunduğunu yazıyor. Bu tespiti İzmir'in işgaliyle ilişkilendiren yazar, kendisinin İzmir'den ayrıldıktan sonra telgrafların, İzmir'in "asayışı sağlamak için(!)" Yunan birliklerinin, genel bir memnuniyet havası içerisinde karaya çıktıklarını duyuracağından emin olduğunu dile getiriyor. Eğer bu ifadeler Müttefik gazeteleri tarafından çoğaltılarak tekrarlanıyorsa, tamamen yanlış olduğunu iddia eden Vassalo, temsilcilerin göndereceği raporlarda yazılacaklarıyla gerçeğin çok farklı olduğuna dikkat çekiyor.

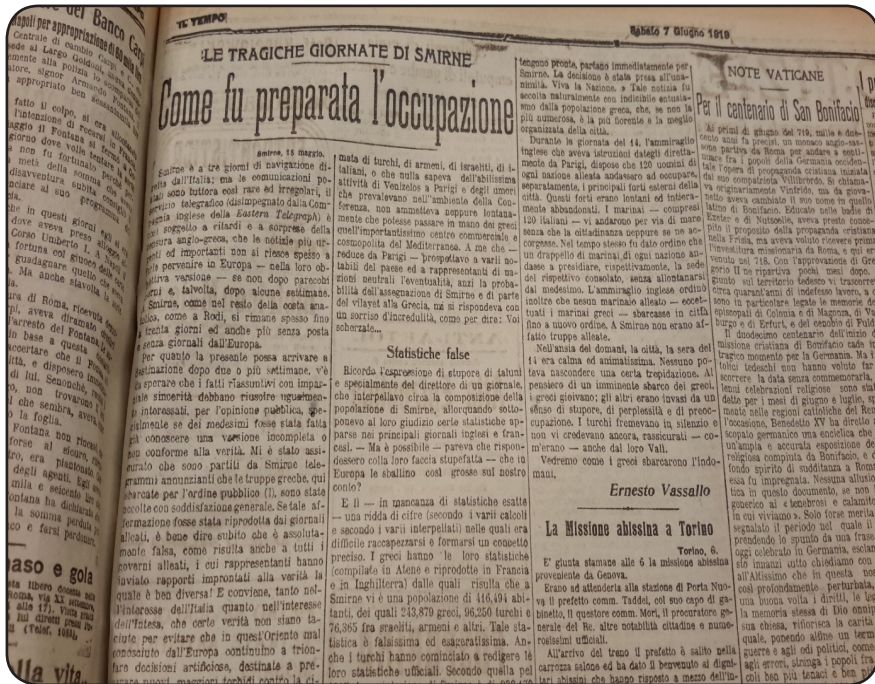
1.a. Yunan Hazırlıkları

Vassalo, işgali anlatmadan önce, Mondros Mütarekesi'nden sonra İzmir'de yaşananları gayet etkili bir dille anlatıyor. İzmir'in işgalini hazırlayan gelişmelerde, Binbaşı Dickson komutasındaki bir İngiliz monitörünün 6 Kasım 1918 günü İzmir'e gelişi sembolik ancak bir o kadar da anlamlı bir yer tutar. Bu olaya atıfta bulunan İtalyan gazeteci, bütün halkın ancak bilhassa İngilizler tarafından himaye edilen Rum halkın bu monitörü büyük bir coşkuyla karşıladığını not ediyor. İzmir'in savaş boyunca diğer ve en çok da Fransız ve İtalyan kentleri gibi acılar çektiğini belirterek devam ettiği yazısında son savaşta Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmediğini ve Osmanlı tebaası olan Rumların savaşa katılmadıklarını hatırlatıyor. Savaş sonunun tablosunu şu şekilde çiziyor:

"Mütarekenin ilk gününden itibaren Anadolu sahillerini bloke eden Yunanistan, nüfuz, propaganda ve derinden ilerlemek için yoğun bir faaliyet başlattı. Bu faaliyetlerin hedefi, doğrudan İzmir ile birlikte Aydın vilayetinin kalan kısmı ve özellikle İzmir-Ayvalık sahiliydi. Sahilin karşısında yer alan Sisam ve Midilli adaları işlerini kolaylaştırıyordu. Bunun yanı sıra, pek çok Rum, göçmen, Kızılhaç görevlisi ve tüccar olarak Türkiye'ye geri döndüler. Bunlar İzmir ve Ayvalık'a bol miktarda silah ve mühimmat getirdiler. Türk yetkililer, bazı utangaç protestoda bulundular; kontrolü ellerinde tutan İngiliz ve Fransızlar görmezden geldiler veya tolerans gösterdiler. İzmir'e sık sık ve binlerce kopyası gelen Atina gazeteleri, Yunanlıların Anadolu kıyılarına geri döneceğini iddia ve talep ederek halkı heyecanlandırdılar. Gazeteler, dergiler ve Paris'teki çalışmalarlarıyla Venizelos, İzmir'in Yunanistan'ın hakkı olduğu konusunda konferans çevrelerini etkilemeye çalıştılar."

Mütareke döneminde İzmir'de yaşananları değerlendiremeye devam eden gazeteci, İtalya'da inşa edildiği bilgisini verdiği Averoff zırhlısının 16 Nisan günü İzmir'e gelişini, Rum halkın, Yunan donanmasının gücünün ve zaferinin temsilcisi olarak gördüğünü not ediyor. Şehirdeki Rum ev ve iş yerlerinin, yeni dağıtılmış bayraklarla donatıldığını yazdıktan sonra müttefik bayrakları da bunlara eşlik ettiği halde İtalyan bayraklarının eksik olduğundan söz ediyor.

Buradan, bütün İtalyanların kalbinde bir kırıklık olan, gizli antlaşmalarla göndermede bulunan yazar, İzmir'in gizli antlaşmalarla İtalya'ya verilmesi kabul edildiği halde, İngiliz ve Fransızların da yardımıyla Yunanlıların bütün güçleriyle İzmir'e her gün daha çok nüfuz etmeye çalıştılarından yakınıyor. Rum kamuoyu için İzmir ve vilayetin diğer kısımlarının işgalinin bir ütopya olduğuna değinen Vassalo, şehrin çoğunluğunu oluşturan Türklerle Ermeni, Musevi ve İtalyanların, Venizelos'un barış konferansında neler çevirdiğinden habersiz, Akdeniz'in en önemli ticaret merkezi İzmir'in Yunanlıların eline geçmeyeceğini düşündüklerini ifade ediyor. Oysa Paris'teki temsilcilerin şaka yapar gibi bir kararlar İzmir'i Yunanlılara verdiğinden şikayet ediyor.

1.b. Yanlış İstatistikler

Venizelos, Paris Barış Konferansı'nda, İzmir'in Yunanistan'a verilmesini sağlamak için abartılı nüfus istatistiklerine sığınmıştı. Vassalo da, doğru bir yaklaşımla, Yunan tarafının aldığı ve kendi ifadesiyle "Atina'da doldurulmuş, İngiltere ve Fransa'da imal edilmiş" istatistikleri eleştiriyor. Yunan istatistiklerine göre İzmir'in nüfusu 416.494' tür ve bunun 243.879'u Rum, 96.250'si Türk ve geri kalan 76.365 kişi Musevi, Ermeni ve diğer topluluklardan meydana gelmektedir. Bu istatistiği oldukça yanlış ve abartılı bulan İtalyan gazeteci, Türk istatistiklerini ele alıyor. 1917'ye ait bu resmi istatistiğe göre İzmir'in nüfusu 238.179'dur. 111.486'sı Müslüman, 87.497'si Rum, 24.403'ü Musevi, 12.857'si Ermeni ve kalan 1936'sı da Katolik ve Protestandır. Bu rakamlara da gerçeğe uygun

bulmayan Vassalo, İzmir’de Türklerin Rumlardan çok olduğunu bildiriyor. Türklerin Aydın vilayetinde çoğunluğa sahip olduğunu Yunan istatistiklerinin de kabul ettiğini belirterek vilayette 586.000 Rum’a karşılık 827.000 Türkün yaşadığını kaydediyor. Bütün vilayet için Türk istatistiklerinin 1 milyon 293 bin Müslüman’a karşılık 234.000 Rum’un yaşadığını ileri sürdüğünü not ediyor.

Bu nüfusun, din, milliyet, örf, âdet ve yaratılış itibarıyla birbiriyle benzeşmeyen topluluklardan meydana geldiğine işaret eden Vassalo, savaş boyunca halkın soğukkanlılığını koruduğunu dile getiriyor. Halkın çok renkli bir hayatı olduğunu, Levantenlerin sinema, Cafe ve Sporting Club’a devamla etmek suretiyle eğlenceli hayatlarını sürdürdüklerini dile getiriyor. Apoletleriyle Alman ve Türk subayların da müdavimi oldukları Sporting Club’ta hayatın canlılığına değinen yazar, Mütarekeyle durumun değişmeye başladığını belirtiyor. Türk sivil ve askeri memurlarının sayısının ve etkisinin azaldığını, buna karşılık İtalyanlara sempati duymayan İngiliz hayranı yeni vali İzzet Bey idaresinde kontrolün İngilizlere geçtiğini ve Mütareke ile yeni bir devlet meydana getirildiğini anlatıyor. Bu ortamda, Averoff’un Kızılhaç göreviyle İzmir’e gelmesinin her haliyle bir işgal hazırlığı olduğunu ileri sürüyor.

1.c. Büyük Müttefik Filosu

İşgale doğru gidişi şöyle anlatıyor:

“Müttefiklerin, özellikle de İngiltere’nin enerjik desteği ve hatta yönlendirmesi olmasaydı Yunanistan İzmir’i asla işgal edemez ve şimdi yaptığı gibi içlere doğru ilerleyemezdi. Mütarekeyi uygulayan organlarıyla bir Osmanlı hükümeti olmasına rağmen Müttefikler, İstanbul’da, komiserleriyle, filolarıyla ve askerleriyle kontrolü ele geçirdiler. Halkı ve ordu kalıntısı olmasına rağmen İzmir’de de Türk asker ve sivil yöneticilerin yetkileri azaltıldı ve Türklerin direniş imkanları ortadan kaldırılarak Yunanlıların etkinliklerini artırmaları sağlandı. Müttefik dayanışmasının sonucu olarak, pek çok Amerikan, İngiliz ve Fransız gemisinin yanı sıra Yunan savaş gemileri Averoff, Kilkis ve Limnos da İzmir sularına girdiler. Bir İngiliz amiralin komutasındaki bu tablo 14 Mayıs sabahı heybetli bir görüntü arz ediyordu.

Bunlar niye gelmişler? Herkes ve bilhassa Türkler, merak ve korkuyla bunu soruyorlardı.

Kamu düzenini yeniden kurmak veya güven altına almak? Hayır. Asayiş hiç bozulmadı ve tehlike oluşturmuyor. Büyük bir Yunan propagandasına ve Rum gazetelerinin kışkırtıcı bir dil kullanarak ajitasyon yaratmalarına rağmen vilayetin diğer kısımları gibi İzmir’de de büyük bir sükunet hüküm sürüyordu.

Bu büyük gemilerin Yunan çıkartmasını korumak için geldiğine çok azı inanmak istedi. Bunu Rumlar biliyordu ve inanılmaz bir rüyanın gerçekleştiği hissiyle sevinçle kendilerini dışarıya attılar. 14 Mayıs akşamı bazı Rum kiliselerinde, Paris’ten Venizelos’un 12 Mayıs günü saat 17.45’te gönderdiği aşağıdaki telgraf okundu:

'Konferans Yüksek Konseyi, bu dakikada bana, hazır bekleyen Yunan birliklerinin İzmir'e çıkmasına karar verdiklerini bildirdi. Derhal İzmir'e hareket ediyorlar. Yaşasın Millet.' Şehirde, çok değilse de çok iyi gelişmiş ve iyi organize olmuş bir halk için bu haber, tarif edilemez bir coşkuydu.

14 Mayıs günü İngiliz amirali, detayları Paris'ten bildirilen talimatla, Müttefik Devletlerin her birinden 120 askerle kentin ana istihkâmlarını işgal etti. 120 İtalyan denizcinin de dahil olduğu kuvvetle terk edilmiş istihkamlar işgal edildi. İngiliz amirali, yeni bir emre kadar, Yunan denizcileri hariç, hiçbir Müttefik denizcinin şehre çıkmamasını emretti. İzmir'de hiçbir Müttefik askeri yoktu. Yarının endişe ve bilinmezliğinde şehir, 14 Mayıs gecesi sakin ve hareketliydi. Hiç kimse mutlak telaşı gizleyemedi. Bir Yunan çıkarmasının yakın olduğu düşüncesi hâkimdi. Rumlar sevinçliydi; diğerlerini şaşkınlık duygusu sarmıştı; şaşkınlık ve endişe. Türkler titriyorlardı, sessiz ve hâlâ inanamıyorlardı. Kendileri gibi olan vali tarafından güvence verilerek ikna edildiler.

Ertesi gün Yunan çıkartmasının nasıl olduğunu görelim.²²

Vassalo'nun yazısının ikinci kısmı "Yunanlılar İzmir'i Katliamlar ve Yağmalar Arasında İşgal Etiler" başlığıyla 9 Haziran günü yayınlandı. Önemli ayrıntılar ve yeni bilgiler içeren bu yazıyı tercüme ediyoruz:

"İzmir şehri, 15 Mayıs sabahı her zamanki gibi sakin uyandı; fakat az sonra Rum halkı, alışılmadık bir şekilde, yaşanacak olayların habercisi gibi görünen çok sayıda Yunan, İngiliz, Fransız ve Amerikan bayrağı astılar.

Geniş kıyıda İngiliz, Amerikan, Fransız ve Yunan savaş gemisi göze çarpıyordu. Bizim, Magliano kumandasındaki Duilio vardı. Diğer milletlerin de, bir amiralin idaresinde büyük ve küçük gemileri vardı. Bütün Müttefik donanması, Paris Konferansı'nca verilen karar gereğince, İngiliz Amirali Calthorpe tarafından kumanda ediliyordu.

Saat yediye doğru Müslümanlardan oluşan bir komisyon, Yunan birliklerinin İzmir'e çıkartma yapacaklarının doğru olup olmadığını sormak için Vali İzzet Paşa'nın (Bey'in) huzurunda bulunuyordu. Vali, önceki akşam İngiliz amirali tarafından bilgilendirilmesine rağmen, Türkleri sakinleştirmek için bu haberi yalanladı. Türkler örgütlenmemişlerdi ve ordunun hiç olmazsa kendiliğinden bir direniş göstereceğini tahayyül ediyorlardı. Bu, resmi olarak müttefiklere de ulaştırılmıştı."

1.d. Yunan Birliklerinin Karaya Çıkışı

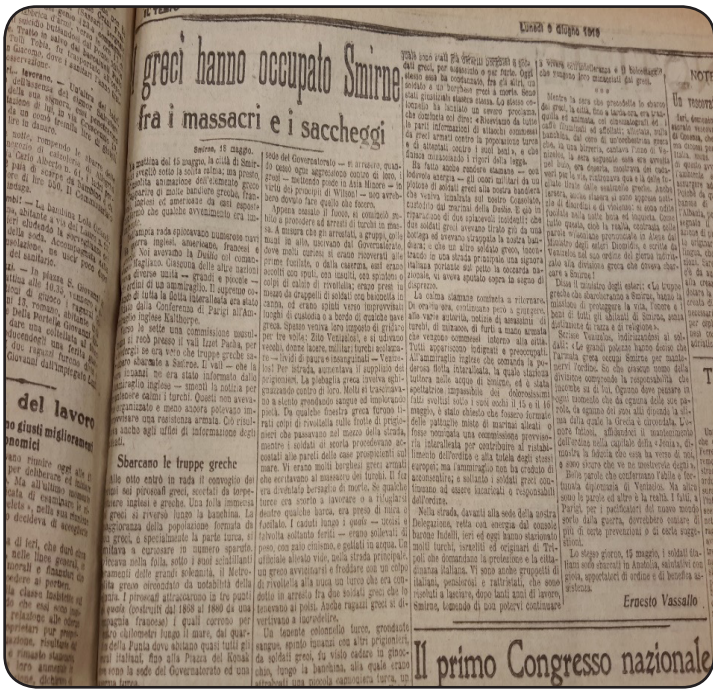
"Saat sekizde ilk yedi Yunan gemisi, İngiliz ve Yunan savaş gemilerinin refakatinde konvoy halinde körfeze girdiler. İskele boyunca büyük bir Rum kalabalık birikmişti. Türkler merakla bekliyorlardı. Kalabalığın içerisinde, delici bakışlarıyla Rum Metropoliti ve Rum cemaatinin önde gelenleri yer alıyorlardı. Gemiler, 1868-

22 Ernesto Vassalo, "Come fu preparata l'occupazione", *Il Tempo*, 7 Giugno 1919.

1880 arasında bir Fransız şirketi tarafından inşa edilen ve hemen bütün İtalyan işçilerinin oturduğu Alsancak semtinden, Valiliğin ve bir Türk kıışlasının bulunduğu Konak Meydanına kadar uzanan 4 kilometre uzunluğundaki kordonun üç yerine demirlediler.

Birinci tümene bağlı alayın sancağını taşıyan ilk Yunan askerinin karaya ayak bastığı an, hazır bulunan Rum kalabalık için büyük bir duygu anıydı. Sonraki yüzlerce asker, sancaktarın arkasına dizildiler. Metropolit, onları karşılamak için kutsal haçı hareket ettirdi. Dalgalanan kalabalığın tezahüratları yankılandı; askerlerin üzerine bolca çiçekler serpildi. Bunlardan bir kısmı doğaçlama dans ederken çok uzakta karaya çıkan diğerleri, Kramer Hotel'in önünde toplanıyorlardı. Sabah karaya yaklaşık 7500 Yunan askeri çıktı. Ne o gün ne de sonraki günler hiçbir Müttefik askeri karaya çıkmadı. Sadece Yunan denizcileri devriye geziyorlar.

Saat 10.20'de askerler, müzik ve başlımları bayrakları ve coşkulu kalabalık Rum halkın eşliğinde kordon boyunca yürüyüşe geçtiler.

1.e. İlk Kurşun

“Rıhtım boyunca yapılan yürüyüş, ortasında bir Türk çeşmesi bulunan Konak Meydanı'na gelince bitti. Kemeraltı'nın meydanı kesmeye başladığı yer kalabalıkla doluydu. Burası ve Vali Konağının köşesinin bir otelle keşiştiği ve Türk nöbetçisinin her zamanki gibi nöbet tuttuğu kıışlanı olduğu yer asla geçildi. Orası, Türk mahallesinin başladığı yerdir. Aniden bir silah sesi duyuldu. Bir panik ve genel bir kargaşa meydana

geldi. Bunu diğer silah sesleri takip etti. Birbiri ardı sıra silah sesleri duyuldu; daha çok ve daha yoğun. Kargaşa ve panik yaşandı. Meydanı dolduran kalabalık süratle Kordon'a doğru kaçışmaya başladı fakat yol askerler ve kortej tarafından engelleniyordu. Şehir merkezine doğru geri dönerek kaçmakta olanlar bir nehir gibi akıyorlardı. Pek çoğu korkudan kendini denize atıyordu. Evlerde asılı bazı Yunan bayraklarının çabucak indirildiği görüldü. Bu arada ilk şaşkınlığı atlatan Yunan askerleri, Türk kışlasına ve ateş açıldığından şüphelendikleri evlere karşı şiddetli ateş açtılar. Bir makineli tüfek çatırtısı da duyuldu. Vali, bazı memurlar, oraya sığınan kişiler ve teslim olma işareti olarak beyaz bayrak çekilmesini tavsiye edenlerle Konak'ın içerisinde bulunuyordu. Ama kimse bunu yapmaya cesaret edemedi. Sonunda bir beyaz çarşaf bulundu ve Konak'a getirildi. 11.45'e doğru tüfekler ateşe başladı. Ateş yarım saatten az sürdü. Meydanda pek çok şehirlinin cesetleri yatıyordu. Diğerleri de sokak boyunca yere düşmüşlerdi. Diğer kurbanların cesetleri saatlerce daha orada kaldı.

İlk ateşi kim açtı? Çatışma nasıl başladı? Bunu şimdiye kadar açıklamak mümkün değil. Ben farklı versiyonlarını anlatabilirim: İlk ateş, bir Türk askeri tarafından kışlanın içinden açıldı. Yunan askerlerine eşlik eden ve onları Türk mahallesine saldırmaya kışkırtmak için bir sivil tarafından ilk ateş açıldı. İlk ateş, bir Türk tarafından, bir Türk otelinin penceresinden açıldı. İlk ateş, yağma için kargaşa yaratmak isteyen kötü niyetli bir kişi tarafından açıldı.

Az sayıda subay ve asker kışlanın içinde bulunduğu, çoğunun dağınık ve emekli olduğu noktasından hareketle, ilk ateşin, bir direniş örgütlemek amacıyla açıldığı ihtimal dışı gibi görünüyor. Yunan askerinin, Türk subaylarının kalbi olan kışlaya ve Müslüman mahallesine doğru, müzik, bayram korteji ve başta Haç ile yaptığı yürüyüş, kışkırtıcıydı. Eğer bir direniş hazırlanmış olsaydı, bu yalnızca jandarmayla olmaz ve diğer Türk askerleri ve Müslüman halk, Yunanlıların bu gürültücü ilerleyişine karşı çıkmak için meydana silahlı olarak gelirdi.

1.f. Türk Avı

Sahneler: Konak meydanında kısa süreli bir çatışma yaşandıktan sonra sahne, çok sayıda Yunan askeri ve pek çok Rum vatandaşına –Müttefik ve üst düzey Yunan yetkililer kaydettiler- kaldı. Ağaçlarla kaplı meydanda bulunan iyi donanımlı yüzlerce Yunan askeri derhal düşmanlarına ateşe başladılar. Kayıpları çok az olmasına –iki Yunan askerinin öldürüldüğü konuşuluyor- rağmen Yunan birliklerinin saldırganlara karşı her türlü şiddet eylemini meşru hale getirdi. Kışlayı bombalayabilir, yakaladıkları herkesi öldürebilirlerdi. Fakat kışla ve valilik civarında bulunan az sayıda asker, aralarında çocuk ve kadınların da bulunduğu kalabalık halindeki sivil Türkler, teslim oldukları zaman, Wilson Prensipleri sayesinde Anadolu'ya ayak basmış Yunan askerlerinin yapmamaları gereken her türlü hakaretine maruz kaldılar.

Ateş sona erer ermez, büyük çaplı bir Türk tutuklaması başladı. Tutuklananlar büyük ölçüde gruplar halinde, elleri başlarında, ilk ateşte yaralanıp hastaneye kaldırılan valilikten veya kışladan çıkıyorlardı. Tükürüklerle ve hakaretlerle sivi uçlu metal

parçalarla veya dipçik ve kabzalarla karşılandılar. Süngülü askerlerin ortasında kaldılar. Gözaltı için hiçbir hazırlığın olmadığı Yunan gemilerine yönlendirildiler. Sık sık, üç defa 'Zito Venizelos!' diye bağırarak zorunda kaldılar. Korkmuş ve ürkmüş yaşlıların, kadınların ve Türk askerlerinin sesleri duyulabiliyordu: 'Zito Venizelos!' Sokakta esirlere yapılan işkence arttı. Rum kalabalık onlara gülüyordu. Esirler, yara bere içinde her taraflarından kan damlayarak zar zor yürüyorlar ve merhamet diliyorlardı. Yunan askerlerin arasında kıyıda yürüyen esirlerin üzerine bazı Rum eölerinin pencerelerinden tabancayla ateş ediliyordu. Asker kıyafeti giyinmiş pek çok yerli Rum, Türklere katliam yapmak için heyecan içindeydiler. Fes, öldürölme vesilesi olmuştü. Eğer Türklere çalışırken ya da teknelere kaçarken fark edilirse ateşlere hedef oluyordu. Kordon boyunca yere düşmüş -vurulmuş ya da sadece yaralı- olanların kıymetli eşyaları alınarak denize atıldılar. Ana caddede bir Rum'un, iki Yunan askerinin arasında bileklerinden kelepçeyle tutuklu bir Türk'e yaklaşır kafasına arkadan ateş ettiğini bir müttefik subayı gördü. Rum gençleri eğleniyorlardı.

Diğer esirler gibi üzerinden kan damlayan bir Türk yarbayı, Yunan askerleri tarafından ileri itildi. Bir dizinin üzerine düştüğü görüldü. Rihtim boyunca, küçük bir Türk balıkçı teknesi, bir İngiliz subayın anlık görüntü aldığı keşif gemisiyle, aralarında İtalyan savaş gemisi Bronzetti'nin de yer aldığı gemiler bulunuyordu. Elli yaşını aşmış Türk subayı, bitkin ve acı çektiği halde, içinde komutan Soldati, İtalyan donanmasından gemi kaptanı ve müttefikler arası denizcilik kontrol subayı Grenet, Türk jandarması müttefikler arası kontrol subayı Jandarma Binbaşı Carossini ve diğer komutanların bulunduğu Bronzetti'nin birkaç metre ötesinde yere düştü. Türk albayın yanından geçen Yunan askerleri onu tekmelediler, alay ettiler. Bu sahneyi gören bizimkiler, İngiliz amiralinin, Müttefik denizcilerinin müdahale etmeyecekleri emrinden ötürü müdahale edemediklerinden acı hissettiler. İşte, bir Yunan askeri yaşlı Türk subayına yaklaştı - dizlerinin üstünde inliyor- avuçlarıyla ağzına getirdiği suyu içti, Türk subayını sırtından süngüledi. Çok yakında bir Yunan subayı vardı fakat kayıtsız kaldı. Bizim komutan Grenet kendini alamadı, aşağıya rihtime indi. Yunan subayına yaklaştı ve askerine, bu aşırılıklardan uzak durmasını emretmesini rica etti. Yunan subay, soğuk bir ifadeyle, bunun kendi işi olmadığı cevabını verdi. Doğu'da önemli görevler üstlenmiş ve Yunanca konuşan Binbaşı Carossini aşağıya indi ve Yunan askerlerini kendi dillerinde, esirlere ve bilhassa yaralı olanlara karşı görevlerini hatırlattı. Bu arada Türk subayı denizcilerimiz tarafından, doktorun bulunduğu gemimiz Duilio'nun güvertesine taşındı. Daha sonra şehirdeki bir hastaneye nakledildi.

15 Mayıs ve sonraki günlerde Türklere karşı şiddet ve zulüm devam etti. Bir kısmı Fransız ya da Amerikalı subaylar tarafından savunuldu ve serbest bırakıldı.

Rum halkından bazıları şahsi intikam peşine takıldılar. Yunan askerlerinin Türkleri tutuklanmalarında yardımcı oldular ve Türklere büyük nefretleri patlayacak bir alan buldu. Yerli Rumların kendi başlarına veya başlarında Yunan devriyeleriyle dolaştıkları görülüyordu. Özellikle gece, Müslümanların ve Avrupalıların -bilhassa İtalyanların- eölerine, bazı Türklere gizlendikleri için arama yapacakları bahanesiyle daldılar.

15 Mayıs gecesi yaşanan ölümler hakkında farklı ve abartılı rakamlar verilmektedir. Güvenilir kaynaklar bana şu ölüm rakamlarında güvence verdiler: 300 Türk, 100 Rum ve 2 Yunan askeri.²³

1.g. Yağma

“Aynı zamanda, Türklerin her yerde tutuklandığı sırada pazar ve şehrin pek çok yerindeki Türklere ait dükkânlar yağmalanıyordu. Şehir, aç gözlü ve hırsız Rum ayak takımlarına terk edilmişti. Kapılar kırıldı, düşük insanların yapabileceği her şey yapıldı. Türk polisi ya tutuklandı ya da ortadan kayboldu. Kâtil ve hırsızların hükmü geçiyordu. Yirmi kadar İtalyan mağazasıyla bir kısım İngiliz ve Fransız mağazaları da yağmalandı. Yunanlıları yağımadan kurtuldular. Bunlar, sahipleri tarafından kapılarına birer Yunan bayrağı olan kartlar asılarak işaretlendiler. Musevi ve Ermeniler kapılarına, Türk mağazası olmadıklarını göstermek için kendi amblemlerini çizmişlerdi. Bugün 18 Mayıs sabahına kadar mağazaların büyük kısmı hâlâ kapalı, ticarethanelerin bulunduğu sokaklar hâlâ tenha, her yer uğursuz bir sessizliğe bürünmüş halde. Yağmalanmış bazı mağazaları ziyaret ettim. Zarar gören Türklere ve İtalyanlarla görüşerek bilgi aldım. Halim Mustafa, bana, tercüman aracılığıyla dükkanında yaklaşık 40 bin Franklık malının yağmalandığını bildiren bir not verdi. Aynı mağazada tabancası için kılıf satın alan bir bayan bize yaklaştı ve bir Yunan subayı tarafından soyulduğunu söyledi. Kendisine Yunan Komutanlığın müracaat etmesini tavsiye ettim.

Hırsızlıkların büyük kısmı –genellikle- zengin Türklerin evlerine zorla giren silahlı Rumlar tarafından yapılmış ve paraları, mücevherleri ve gümüş takımları tehditle alınmıştır. Bu soygunların çoğu, İngiliz ve Amerikan makamlarına, Yunan Komutanlığına haber vermeleri için bildirildi.”

1.h. Baskı

Sıkıyönetim ilan edildi. 9’da herkes evinde olmak zorunda. Yunan işgal komutanı olan albay, yerli Rumlar ve Yunan askerlerinin cinayet ve yağma suçlamasıyla huzuruna çıkarıldığı bir de sıkıyönetim mahkemesi kurdu. Bu mahkeme bugün yargıladıklarına başka cezalar da vermekle birlikte bir Yunan askerini ve bir yerli Rum’u ölüm cezasına çarptırdı. Bu gece idam edildiler. Aynı albay, şöyle başlayan bir ilan yayınladı: ‘Yunan askerlerinin Türk halkına saldırdığı ve saldırmaya devam ettiklerine dair her türlü bilgiyi kabul ediyoruz.’ İlan yasaların uygulanacağını bildirilmesiyle sona eriyor.

Ayrıca, bu sabah Duilio denizcilerinin koruduğu konsolosluğumuzda dalgalanan bayrağımıza bir Yunan askeri müfrezesi tarafından gösterilen saygıya da şahit oldum. Bu, hoş olmayan iki kazanın onarımı durumudur. İki Yunan askeri bir

23 İzmir’de ikamet eden bir İtalyan tüccar, La sera gazetesine gönderdiği mektupta, Yunanlıların İzmir’i işgal ettiği 15 Mayıs günü yaşanan katliamda üç de İtalyanın öldüğünü yazdı. L’Idea Nazionale gazetesi bu haberi, soru işaretiyle yayınlamayı uygun bulmuştu. L’Idea Nazionale, 10 Giugno 1919.

mağazadaki bayrağımızı indirip yırtmış ve başka bir Yunan askeri de yolda rastladığı, göğsünde milli rozet taşıyan bir İtalyan hanuma tükürmüştü.

Sükunet bu sabah geri gelmeye başladı. Fakat saat başı, yetkililere, şehrin değişik yerlerinden Türklerin öldürüldüğü ve silahlı soygunlar yapıldığı haberleri gelmeye devam ediyor. Herkes kızgın ve endişeli görünüyor. İzmir sularını kontrol eden hantal Müttefik donamasının komutanı İngiliz amirali, 15 ve 16 Mayıs'ta gözlerinin önünde yaşanan acılara inanılmaz şekilde seyirci kaldı. Kendisinden, Müttefik devriyelerin kurulması ve düzenin sağlanması için Müttefikler arası geçici bir komisyon oluşturulması istendi. Fakat amiral bunları kabul etmedi ve sadece Yunan askerleri düzeni sağlamakla sorumlular.

Konsolos Indelli, dün ve bugün caddede, temsilcilik merkezimizin önüne, İtalya himayesi ve vatandaşlığı talep eden çok sayıda Türk, Musevi ve Libya kökenlileri konuşlandırdı. Ayrıca, uzun zamandır İzmir'de yaşayan, çalışan fakat Rum hoşgörüsüzlüğü nedeniyle artık yaşamaya devam edemeyeceğini düşünen küçük İtalyan grupları da yerleştirdi.

Yunanlıların karaya çıkışı gece geç saatlere kadar sürmüşken şehir şimdi sakin, sinemalar ve kalabalık ışıklı kafelerle canlanmış durumda. Rıhtımda bir birahane Rum orkestrasının korusu Venizelos Marşını söylüyordu. Ertesi akşam karanlığa bürünmüş ve terk edilmişti. Yollarda cesetler görünüyor; Yunan nöbetçilerin silahlarının sesleri gürlüyordu. Dün akşam da, bu akşam da şiddet ve asayişsizlik haberleri geldi; gecenin karanlığına karışan silah sesleri duyuldu. Bütün bunlar gibi, Atina'da Dışişleri Bakanı Diomidis'in Wilsonane sözleri ve Venizelos'un Yunan birliklerinin düzeni sağlamak için İzmir'e çıktıklarını yazması, gerçeklerle tezat oluşturuyor.

Dışişleri Bakanı Diyor ki: 'Yunan birlikleri, hiçbir ırk ve din ayırımı gözetmeksizin bütün İzmirliilerin mal, can ve onurlarını korumak göreviyle İzmir'e çıkıyorlar.'

Venizelos, askerlerine hitaben şunu yazdı: 'Büyük güçler, asayişi sağlamak için Yunan ordusunun İzmir'i işgal etmesine karar verdi. Birlikteki her askerin, üstlendiği sorumluluğun farkında olduğunu biliyorum. Herkes, her an söz ve hareketlerinin Yunanistan'ı bağladığını düşünmelidir. İyonya'nın başkentinde düzeni korumamız için bize verilen şerefli görev, bize güvenildiğini gösterir. Buna lâıyk olduğunuzu göstereceğinizden eminim.'

Venizelos'un şanslı ve yetenekli diplomasisini gösteren güzel sözler. Ama sözler başka gerçekler başka. Paris'te, yeni dünya düzeninde barışı kurmak isteyenler yapılan önerilere daha fazla önem vermeli ve güvenmeliler.

Aynı gün, 15 Mayıs'ta İtalyan askerleri de Anadolu'ya çıktılar; düzeni sağlayıcılar ve yardım ediciler olarak sevinçle selamlandılar."²⁴

24 Ernesto Vassalo, "I greci hanno occupato Smirne fra i massacri e i saccheggi", Il Tempo, 9 Giugno 1919.

2. Değerlendirme

İtalyan gazeteci Ernesto Vassalo'nun yazdıklarında dikkati çeken ilk nokta, çok önemli bilgiler verdiğidir. Bir kısım bilginin, ancak uzun zaman sonra yapılan bilimsel araştırmalarla ortaya çıkarıldığı göz önünde bulundurulursa, Vassalo'nun yazdıklarının önemi daha iyi anlaşılır. Biz de yazdıklarını okuyunca bu bilgilerin bir gazetecinin elde edebileceği bilgilerin ötesinde ayrıntı ve diplomatik bilgi içerdiğini düşünmüştük. İtalyan gazetecinin İtalya devletiyle herhangi bir bağlantısı olmadan bu bilgilere ulaşamayacağı düşüncesi ve kuşkusuz bir süre sonra aydınlandı. Bu yazıyı İtalya'da hazırladık. Milli Mücadele dönemi İtalyan basınını tararken rastladığımız Ernesto Vassalo'nun yazılarını İzmir'in işgalinin 100. Yılında değerlendirmeye karar verdik. Yüksek lisans ve doktora çalışmalarımızı yaptığımız Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün yayın organı Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi'nin "İzmir" özel sayısında yayınlanması için hazırladık. Yazıyı tamamlamak üzereyken çalışmakta olduğumuz İtalya Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nde rastladığımız ve az sonra hakkında bilgi vereceğimiz bazı belgeler, Vassalo hakkındaki kuşkularımızın yersiz olmadığını gösterdi.

20. Yüzyılda savaşlar sadece cephelerde yapılmadı. Söz konusu yüzyıl ister ikili, ister çoklu olsun, savaşan ülkelerin askeri güçlerinin yanı sıra başka avantajlarını da, savaş kazanmak için kullandıkları yeni savaş teknikleri dönemidir. Bu kurşunsuz silahların en başında da "propaganda" gelmektedir. Cephelerde kazanılan ya da kaybedilen savaşların diplomasi sahasında sonuçlandırılmasında propaganda çok önemli bir silah olarak kullanılmıştır. Bunun en etkili örneğini I. Dünya Savaşı'nın ardından toplanan Paris'teki barış konferansında görmekteyiz. Özellikle Yunanlıların ne kadar etkili bir propaganda yaptığını Yunan yazar Dimitri Kitsikis'in Türkçeye de çevrilip birkaç defa yayınlanan doktora tezinden takip etmek mümkündür.²⁵

İtalyanların da propagandanın önemini farkında oldukları anlaşılıyor. Her ne kadar gizli antlaşmalarla İzmir kendilerine vaat edilmişse de Müttefiklerinin bu sözlerinden dönmeye meyilli olduklarını gören İtalyanlar, çok yönlü bir karşı atak başlattılar. Bunda propaganda ve basın yayına da yer verilmiştir. Propagandaya önem veren İtalyanlar, İzmir'de, Kasım 1918'de, Le Levant isimli bir gazete yayınlamaya başladılar.²⁶ Mondros Mütarekesi'nden hemen sonra İtalyan makamları arasındaki yazışmalardan bunun yeterli olmadığını düşündüklerini anlıyoruz. Bu dönemde Roma'ya İstanbul ve Rodos'tan gönderilen raporlarda Türkiye hakkında bilgiler verilmiştir. Rodos'tan Başbakanlığa ve Dışişleri Bakanlığına Türkiye'deki durum hakkında bir rapor gönderilmiştir. İstanbul'daki İtalyan ajanlarının topladığı bilgilerin iletildiği 11

25 Dimitri Kitsikis, *Yunan Propagandası*, Meydan Neşriyat, İstanbul, 1964.

26 Grassi, a.g.e.,s.38.

Aralık 1918 tarihli bu raporun propaganda ihtiyacıyla ilgili kısmı şöyledir: “Eski rejimin kalıntıları olan İttihatçıların çabalarına rağmen Türkiye’deki işler İngiltere ve Fransa tarafından yürütülmekte ve bu ülkelerin İstanbul ve Anadolu’daki etkinliği giderek artmaktadır. Bizim de İstanbul ve Anadolu’ya propagandamızı yapacak kişiler göndermemiz yararlı olacaktır.”²⁷

Alıntılanmış kısmın sonundaki bilgi bizi Ernesto Vassalo’ya götürmektedir. İtalya hükümeti, 1913’te gazeteci ve araştırmacı sıfatıyla Antalya’yı ziyaret ettiğini, dolayısıyla Türkiye’yi tanıdığını bildiğimiz²⁸ Ernesto Vassalo’yu bu iş için uygun bulmuş ve kendisine böyle bir görev vermiştir. İtalyan makamları arasındaki yazışmalardan, Vassalo’ya böyle bir görev verilmesine karar verdiklerine dair rastladığımız ilk belgenin tarihi 8 Mart 1919’dur. Dışişleri Bakanlığı, Savaş ve Donanma Bakanlarına 8 Mart’ta gönderdiği “gizli” ibareli yazıda, gazeteci Ernesto Vassalo’ya, Anadolu’da hükümetin menfaatlerine çalışma görevi verildiğini bildirdi. Bakan Sonnino, diğer iki bakandan, Vassalo’ya, kendilerine bağlı makamların her türlü yardımı yapmalarını, görevini kolaylaştırmalarını ve haberleşme ve ulaşım araçlarını kullanması talimatını içeren birer mektup vermelerini rica etti.²⁹

Sonraki dönemde Vassalo’nun görevinin kolaylaştırılması maksadıyla yazışmalar devam etti. Dışişleri Bakanlığı’ndan Donanma Bakanına gönderilen 16 Mart 1919 tarihli yazıda, bakanlıkları tarafından propaganda yapmak görevi verilen gazeteci Ernesto Vassalo’nun Türkiye’ye gideceği bildirildi. Yazının devamında, adı geçen gazeteciye bakan tarafından, bağlı kuruluşların kendisine görevini yaparken her türlü yardımı yapmaları ve şifrelerini çekmelerini ve ulaşım araçlarını kullanmasını belirten bir mektubun verilmesi rica edildi.³⁰ Dışişleri Bakanlığı’ndan Savaş Bakanlığına 26 Mart’ta gönderilen yazıda, Vassalo’ya, izleyeceği siyaset hakkında verilen talimatın gayet açık olduğu, kendisinin şifre telgraf gönderme yetkisinin bulunmadığı ancak, açık telgrafları çekebileceği bildirildi. Bakanlıktan, diplomatik ve askeri bakımdan bağlı birimlere bu hususta talimat verilmesi ricasında bulundu.³¹

Bu yazışmaların ardından Vassalo’nun 13 Nisan 1919 günü İzmir’e geldiğini biliyoruz.³² İtalyan gazeteci propaganda çalışmalarının yanı sıra Dışişleri Bakanlığını da bilgilendirmeye hemen başladı. Kendisinin İzmir’e geldiği günlerde Paris Barış Konferansı’nda İtalya ile Müttefikleri arasında sert tartışmalar yaşanıyordu. İtalyan emperyalizmiyle özdeşleştiğini belirttiğimiz İzmir ve Fiume konusunda Müttefiklerinin itirazıyla karşılaşan İtalya, Türkiye

27 ACS-PCM, Guerra Europea 1919, 457- Bu. 214-19-29-17.

28 *Rivista Coloniale*, Anno: XVIII, No: 5 (Maggio 1921), s.211.

29 Archivio Storico Diplomatico Ministero degli Affari Esteri-Affari Politici (ASDMAE-AP.), 1919-1930, Busta (Bu), 1641-7733.

30 ASDMAE-AP. 1919-1930, Bu. 1641-7733.

31 ASDMAE-AP. 1919-1930, Bu. 1641-7733.

32 ASDMAE-AP. 1919-1930, Bu. 1641-7733. İzmir Konsolosunun, 13 Nisanda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği telgraf.

siyasetini onlardan bağımsız bir hale getirdi. Dolayısıyla devlet olarak kendi başlarına hareket ederken, uluslararası platformlarda haklarını savunduğunu iddia ettiği Türklerin desteğini almaya çalıştı. Öte yandan Müttefiklerinin Türkiye'deki siyaset ve hareketlerini daha yakından takip etmeye başladılar. Bu noktada Vassalo'ya da önemli görevler düşüyordu. İzmir'e geldikten birkaç gün sonra 16 Nisan'da Yunan Averoff ve Fransız Democratie savaş gemileri İstanbul'dan İzmir'e geldiler. Bu bilgiyi aynı gün Roma'ya gönderdiği telgrafla ulaştıran Vassalo, Averoff'un İzmir'e gelişinin ve askerlerinin Kordon'a çıkışının Yunan donanmasının bir zaferi olarak yorumlandığını yazdı. Bu ziyaretin kentten Rum halkı tarafından sevinçle karşılanırken, Türklerin şaşkınlığına yol açtığı tespitini de dile getirdi.³³ Dolayısıyla metinden hatırlayacağımız gibi Averoff'un İzmir'e gelişini bir işgal hazırlığı olarak yorumlaması bir rastlantı olmadığı gibi gerçek dışı bir öngörü de değildir.

Burada şu noktaya temas etmekte de yarar görüyoruz: Ernesto Vassalo'nun Anadolu'ya İtalya devleti tarafından gönderildiğini bilmek, bizim açımızdan meselenin bir yönüdür. Bu bilgi elbette son derece önemlidir. Bunu bilmemiz ve böyle olması, Vassalo'nun yazdıklarının önemini kesinlikle ortadan kaldıramaz ve azaltamaz. Çünkü hatta, verdiği ve ifade ettiğimiz bir kısım bilgilerin devlet destekli olması hasebiyle, daha da gerçekçi bilgiler olduğunu düşünmemizi sağlayabilir. Dolayısıyla yazılanları, anlatılanları ve ayrıntılı bilgileri, sırf propaganda yapmak amacıyla Yunanlıları kötülemeye çalışan bir İtalyan gazetecinin abartılı ifadeleri olarak göremeyiz. Esas nokta, Vassalo'nun verdiği bilgilerin gerçekle ne kadar örtüştüğüdür ki, bir kısmı Türk ve İtalyan kaynakları tarafından da doğrulanmakta ve desteklenmektedir. Kaldı ki, Vassalo yazısında İzmir'de yaşananları anlatırken, sıkıyönetim mahkemesi kurulması, bazı Yunan askerlerinin cezalandırılması ve Türklerin, karşılaştıkları haksızlıkları bildirmelerini duyurduğu gibi, Yunanlılar lehinde bilgiler de vermiştir.

Vassalo'nun işgal gününe ait anlattıkları döneme tanık diğer İtalyan kaynaklarıyla da örtüşmektedir. İzmir'in işgali söz konusu olduğunda, ara ara Türkiye gündemini de meşgul eden ilk kurşunun kim tarafından sıkıldığı meselesi burada da karşımıza çıkmaktadır. Elbette yabancı bir gazeteciden, bizim bile hâlâ tartışmakta olduğumuz bir meseleyi açıklığa kavuşturmasını bekleyemeyiz. Ancak, Vassalo'nun yazdıklarının ve dolayısıyla bilgilerinin 18 Mayıs 1919 tarihli olduğunu göz ardı etmeden verdiği bilgilerin önemini ya da önemsizliğini ve değerini veya değersizliğini muhakeme etmeliyiz. O gün de bir kısmı bugün de konuşulmakta olan ihtimallerin dile getirildiği anlaşılmaktadır. Vassalo birtakım varsayımları ifade ederken, ilk kurşunu kim attığından ziyade kimlerin atmayacağı üzerinde duruyor. Bu noktada Türk askerleri tarafından atılmasını uzak bir ihtimal olarak görüyor. Öte yandan başka İtalyan kaynakları ilk kurşunun nasıl ve kim tarafından atıldığı konusunda farklı bilgiler

33 ASDMAE-AP. 1919-1930, Bu. 1641-7733.

vermektedir. İzmir İtalya Konsolosu Mario Indelli, İtalya'nın İstanbul Yüksek Komiseri Kont Carlo Sforza'ya gönderdiği 28 Mayıs 1919 tarihli raporunda "İlk kurşunun; Sarı Kışla'da düzensiz bir şekilde bekleyen Türk subay veya görevlilerin, silahlarını birdenbire ve plansız bir şekilde boşaltmaları sonucu atıldığı artık tahkikatla ortaya çıkmıştır"³⁴ şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Burada kurşunun nereden ve kim tarafından atıldığı konusunda kesin bir yargıda bulunulmuştur. Her ne kadar Indelli kurşunu atanların Türk subayları olduğunun, tahkikat sonucu ortaya çıktığını yazmışsa da bu bilgi doğrulanmaya muhtaçtır. İşgal esnasında İzmir rıhtımında demirli bulunan İtalyan muhribi Bronzetti'den Soldati imzasıyla Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na 16 Mayıs'ta gönderilen raporda ilk kurşun hakkında şu ifade yer almaktadır: "Saat 10.45- Bu esnada, Konak istikametinden bir el, hemen arkasından da üç veya dört el ateş edildi. Ateşin; kalabalığın oraya buraya dağılmasına sebep olduğu ve askerler arasında büyük bir karışıklığın başladığı gemiden görülüüyordu..."³⁵ İzmir'deki İtalyan karargâhında görevli subaylardan Yüzbaşı G. Fauda'nın 18 Mayıs 1919'da Başkomutanlığa gönderdiği raporunda ilk kurşun hakkında "Konak meydanına varıldığında Türklerin bulunduğu taraftan bir kaç el ateş edildi"³⁶ bilgisine yer verilmiştir. İzmir'in işgalinde ilk kurşunun kim tarafından atıldığı konusunda İstanbul'da İtalya Yüksek Komiseri olarak görev yapmakta olan Carlo Sforza, ilk kurşunu atan kişinin bir "Yunan provokatörü" olduğu konusunda muhbirlerinin kendisini temin ettiklerini yazmıştır.³⁷

Diğer İtalyan kaynakları gibi Vassalo da işgal günü Türk subaylarına yapılan zulmü ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Vassalo'nun bir Türk subayına yapılan insanlık dışı uygulamayı bizzat gördüğü anlaşıldığına göre kesin bilgi vermemekle birlikte anlattıklarından işgal esnasında Bronzetti ya da diğer bir İtalyan gemisinde olduğu sonucu çıkıyor. Diğer İtalyan kaynaklarında da bu Türk subayına yapılanlar ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Soldati'nin gönderdiği raporda bu olay şöyle anlatılmıştır: "Güçlkle yürümekte olan elleri başında yaşlı ve yaralı bir yarabaya bir asker tüfeğinin dipçiğiyle dürtüyor ve ayağıyla vuruyordu. Elleri başında gemimizin arka kış kısmının hizasına geldiğinde yere düştü. Başka bir Yunan askeri de arkadaşı gibi, sırtından bir süngüyle vurdu. Bir Yunan teğmeni, sanki tiyatro seyrediyormuş gibi memnuniyetle bu olaya müdahale etmeden seyrediyordu. Yaralı, Bronzetti'ye alındı. Güvertede bulunan Binbaşı Carossini, yakındaki Yunan teğmene Yunanca olarak, teslim olmaya razı olmuş bir yaralıya karşı böyle vahşice davranmaya gerek olmadığı konusunda uyarıda bulundu. Yaralı Duilio'ya taşındı ve kendisine, oraya da giden Carossini ve subay adayı Torniani eşlik ettiler."³⁸ İşgali demirli bulunduğu rıhtımdan izleyen Magliano, Duilio muhribinden Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na gönderdiği 18 Mayıs 1919 tarihli raporunda olayı şöyle nakletmiştir: "Yaralı Türk albayı Duilio'ya taşındı ve özenle tedavisi yapıldıktan

34 ASDMAE-AP. 1919-1930, Bu. 1644-7738.

35 ASDMAE-AP. 1919-1930, Bu.1644-7738.

36 Ufficio Storico Stato Maggiore dell'Esercito (USSME) -E3-9/8.

37 Carlo Sforza, *Makers of Modern Europe*, The Bobbs-Merill, Indianapolis, 1930, s.360.

38 ASDMAE-AP., 1919-1930, Bu. 1644-7738.

sonra yakındaki Yunan komutanla anlaşarak Yunan Kızılhaç'ı ile İtalyan hastanesine götürüldü."³⁹ Yüzbaşı G. Fauda, olayı kendisine Binbaşı Carossini'nin anlattığı belirtilerek şunları yazmıştır: "Silahsız bir Türk albayı esir alınmıştı ve yaralıydı. Diz çökmüş ve elleri havada hayatını kurtarmak için yalvarırken, Yunan askerleri tarafından defalarca sırtından süngülendi."⁴⁰

Daha önce İzmir'in işgalini İtalyan arşiv belgelerine göre incelemiştik ve kaynaklarda isim verilmeden başına gelenler anlatılan subayın Albay Süleyman Fethi Bey olduğunu yazmıştık.⁴¹ Bir Türk kaynağında da bizi destekleyen "Süleyman Fethi Bey'in, kendisini tanıttıktan sonra İtalyanların getirdiği otomobille hastahaneye kaldırıldığı"⁴² bilgisi yer almaktadır. Ancak İtalyanların işgal günü başka bir Türk subayına daha yardım ettiklerini biliyoruz. Resmi bir Türk kaynağında, İzmir Heyet-i Tahkikiye azâsından Kaymakam Arif Bey'in raporunda bu olay şu şekilde anlatılmıştır: "Harbiye Nezareti Şimendifer Şubesi Müdürü olup muvakkaten İzmir'e gelmiş olan istihkâm kaymakamı Cemil Bey dipçik ile başından iki mahallinden ve kurşun ile bacağundan Düvel-i Mütelifenin rıhtıma yavaşmış torpidoları önünde ağır bir surette cerh edilerek yere serildi. Mumaileyhin artık yürümeye mecali kalmadığından hastaneye naklini veyahut büsbütün öldürülerek şu işkenceye olsun bir nihayet verilmesini Türkçe bilir bir Yunan zabitanından istirahat ettiği halde 'Türk için hastane yok' cevabıyla yine ayağa kaldırılmış ve iki süngü daha vurulup yere serilmişti. Yakınındaki İtalyan torpido efradından biri mumaileyhi insaniyeten kucaklayarak torpidoya nakletti. Bilahare İtalyan Granadiye zırhlısına götürülüp zırhlı kumandanı Mösyö Arthur tarafından yeniden yarası değiştirilip sardırılmış ve oradan İtalyan hastanesine sevk olunmuş iken sehven mezkur hastane yanındaki Yunan hastanesine yatırılmış ve orada Cemil Bey'in yarasını tedavi değil bilakis daha ziyade tevsii ve tahriş suretiyle ifnâ-yı hayatına gidilmek istenildiği tebeyyün etmiş ve fakat Mösyö Arthurt tabibini göndererek mumaileyhi ertesi günü Saint Antuan (San Antonio) hastanesine naklettirmek suretiyle Cemil Bey'in hayatını kurtarmıştır."⁴³

39 ASDMAE-AP., 1919-1930, Bu. 1644-7738.

40 USSME-E3-9/8.

41 Mevlüt Çelebi, "İtalyan Arşiv Belgelerinde İzmir'in İşgali", XIV. Türk Tarih Kongresi, (9-13 Eylül 2002), Kongreye Sunulan Bildiriler, III. Cilt, TTK Yayını, Ankara, 2005, ss.45-56.

42 Nurdoğan Taçalan, "Bütün Ege Yunan'a Karşı", Demokrat İzmir, 8 Mart 1968.

43 İzmir, Aydın, Ayvalık ve Havalisi Yunan İşgali Hakkında Makamat-ı Askeriye'den Mevrud Raporlar, İkinci Kitap, Matbaa-i Askeriye, Dersaadet, 1335, s. 13.

Sonuç

İzmir'in işgali sadece İzmir'in işgali demek değildir. Bir imparatorluğun tasfiyesine verilen kararın ve haksızlığa daha fazla dayanamayacak bir halkın direnişinin de başlangıcıdır. Öte yandan Yunanistan bakımından da işgal, yeni "vatan" arayış ve anlayışının uygulamaya geçirilmesi demektir. Bu nedendir ki Yunanistan, İzmir'i vatan yapmak için işgal etmiştir; tıpkı mesela Selanik'i vatan yaptığı gibi. Tarihin derinliklerinde kalmış mantıksız ve haksız iddiaların sahnelendiği yer olarak İzmir, Türk İstiklal Savaşı'nın sembol kenti olarak görülmüştür. İzmir'in işgal edildiği 15 Mayıs 1919'a kadar İtilaf Devletleri, İstanbul'u kontrollerini altına almışlar ve Anadolu'da bazı yerleri işgal etmişlerdi. Halk ve hükümet için nihayetinde bu devletler İngiltere idi, Fransa idi ve İtalya idi. Oysa İzmir'i işgal edenler, yüzlerce yıl Türk hâkimiyetinde kalan Yunanlılar idi. Diğer devletlerin işgal ettikleri yerleri bırakıp gitmeleri ihtimal dahilindeyken Yunanistan, İzmir'e ve daha sonra işgal ettiği Batı Anadolu'nun diğer bölgelerine gitmemek üzere gelmişti. Yunan işgalinin gaddarca gerçekleşmesi de eklenince Anadolu Türk halkı, Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki savaşı, bütün imkanlarıyla destekledi. Destekledi çünkü, bu savaş kendi savaşıydı; dini, milliyeti, onuru, namusu ve gelecek nesiller için yapılan bir savaştı. İtalyanlar, işgalden itibaren Türklerin Yunan işgaline direneceğini öngördüler. Sforza, Indelli'nin İzmir'in işgaliyle ilgili raporunu Paris'teki İtalyan heyetine yollarken "*Halkın, Anadolu'nun iç bölgelerinde ve başkentinde iradesi olmadan direnişe geçeceğini muhakkak olduğunu*"⁴⁴ belirterek, doğru bir tahminde bulunmuştur.

İzmir'in, işgali başta olmak üzere Yunan işgali altında kaldığı her günün çok iyi bilinmesi ve gelecek nesillere aktarılması tarih bilinci açısından bir zorunluluktur. İzmir'in bu karanlık günlerinin aydınlatılmasında Türk kaynakları kadar yabancı kaynakları da araştırmak da tarihi bir görevdir. Yunan askerlerinin, yerli Rumlarla da iş birliği yaparak, başta İzmir olmak üzere işgal ettikleri bölgelerde yaşayan Türk halkına karşı insanlık dışı davranışlarda bulunmaları, Avrupa kamuoyunda tepkiye yol açmıştır. Bu tepkinin oluşmasında İtalyanların da önemli katkıları olmuştur. İtalyanlar, Yunanlıların Anadolu'da işgal ettikleri bölgelerdeki katliam, gasp, maddi ve manevi işkence gibi uygulamalarını kayıt altına aldıkları gibi⁴⁵ Paris Barış Konferansının gündemine de getirdiler. Paris Barış Konferansı İtalyan Heyeti'nin konferansa sunduğu raporunda İzmir'in işgali hakkında şu görüşlere yer verilmiştir:

44 ASDMAE-AP., 1919-1930, Bu. 1646-7746.

45 İtalyan arşivlerinde yaptığımız çalışmalarda Anadolu'daki İtalyan makamları tarafından kayıt altına alınan Yunan mezalimi hakkındaki belgeleri derledik ve Türkçe ve İngilizce olarak yayınladık. Mevlüt Çelebi, İtalyan Arşiv Belgelerinde Anadolu'da Yunan Mezalimi (1919-1922) *Grek Massacre in Anatolia on Italian Archives Documents (1919-1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2010.

"Yunanlılar, 15 Mayıs'ta İzmir'e asker çıkarırken, Müslümanlara karşı Rum halkının yardımıyla şiddet uyguladılar. Kışlaya kapatılan Türk birlikleri ve jandarması, hiçbir direniş göstermedikleri halde ilk kurbanlar oldular. Subaylar soyuldu ve büyük kısmı katledildi."⁴⁶ Barış Konferansı, 18 Temmuz 1919 tarihli toplantısında, Anadolu'ya, Yunanlıların yaptığı kötülükleri incelemek üzere bir heyet göndermeye karar verdi. Amiral Bristol başkanlığındaki bu heyette İtalya'yı temsil eden General Dall'Olio, incelemelerinden sonra İstanbul'daki İtalya Yüksek Komiseri Felice Maissa'ya bir telgraf göndermiştir. General Dall'Olio, "*Aydın Vilayeti ve özellikle İzmir'de asayişin bozulmasının suçlusunun, Yunanlılar ve İzmir'e, Mütarekenin 7. Maddesine dayanarak birlik çıkarmasına izin veren Müttefikler olduğunu*"⁴⁷ belirtmiştir.

Kısa bir yazı olmasına rağmen İtalyan gazeteci Ernesto Vassalo'nun tanıklık ettiği işgal ve sonrası hakkında verdiği bilgiler son derece kıymetlidir. Bu tanıklığın sadece gazete sayfalarında sınırlı kalmadığı ve İtalyan entelektüel camiasında da ilgi uyandırdığını biliyoruz. Vassalo, 26 Haziran akşamı Milliyetçi Derneği Roma Grubu tarafından düzenlenen bir toplantıya katılarak İzmir'in işgali hakkında bir konferans vermiştir. Toplantıya dernek üyelerinin yanı sıra çok sayıda subay, Sömürge Enstitüsü öğrencileri ve aralarında Luigi Federzoni, Prof. Roberto Paribeni gibi milletvekili ve aydınlar da katılmıştır. İtalyan gazeteci konuşmasına, birinci elden bilgilerle gerçekleri açıklayarak yaşananları ve İtalya'nın nasıl zarara uğratıldığını anlatacağını söyleyerek başlamıştır. İzmir hakkında, yazısında da değindiği istatistiklerden söz eden Vassalo, rakamlarla Aydın vilayetinin nüfusu hakkında bilgi vererek Yunanlıların rakamları nasıl çarpıttıklarından söz etmiştir. Arkasından 15 Mayıs günü yaşananlara sözü getirerek Yunan birliklerinin, İtilaf Devletleri'nin ve bilhassa İngiliz ve Fransız filolarının koruyuculuğunda karaya çıktıklarını anlatmıştır. Yaşanan katliam ve yağmalardan da söz eden Vassalo, binlerce Türkün kenti terk ettiğini bildirmiştir. Yunan askerlerinin İtalyan bayrağını yırttıklarını ve bir İtalyan hanıma hakaretler yağdırdıklarını da eklemiştir. Antlaşmalarla İtalya'ya vaat edildiği halde İzmir'in Yunan askerleri tarafından işgaliyle kendilerine haksızlık edildiğini ileri sürmüştür. Müttefiklerinin korumasında Yunanistan'ın İzmir'i işgalini "*medeniyete suikast görevi*" olarak izah etmiştir. Anadolu'da aynı günlerde İtalyanlar tarafından yapılan işgallerden de bahseden Vassalo, İtalyanların Anadolu'da bulunmalarını Yunan-Rum çetelerine karşı bütün Anadolu'nun korunması ve "*İtalyan medeniyeti adına en asil görev*" şeklinde yorumlamıştır. Toplantının ardından Milletvekili Federzoni tarafından Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni'ye bir telgraf gönderilmiştir. İtalya'nın yeni dışişleri bakanından, Yunanlıların, Müttefik filosunun koruyuculuğunda İzmir'i işgal ederken yaptıkları katliam, yağma ve İtalyan cemaatine karşı yaptıkları hakaretleri Paris'teki İtalyan heyetinin protesto etmesi istenmiştir. St. Jean de

46 USSME., E3-3/7.

47 ASDMAE-AP., 1919-1930, Bu., 1646-7747.

Maurienne Antlaşmasını imzalayan İngiltere ve Fransa'nın Aydın vilayetini İtalya'ya ayırdıkları hatırlatılarak, Anadolu'daki İtalyan menfaatlerinin enerjik bir şekilde savunmaları talep edilmiştir.⁴⁸

Ernesto Vassalo, sonraki dönemde de pozisyonu değişmesine rağmen görevine devam etmiştir. Duilio savaş gemisinin komutanı Albay Alessandro Ciano'dan Donanma Bakanlığına 20 Mayıs'ta gönderilen telgrafta, Vassalo'nun Kuşadası'na geldiği ve bakanın mektubunu sunduğu bilgisi verildi.⁴⁹ Vassalo 19 Kasım 1919'da yapılan seçimlerde İtalyan Halk Partisi'nden milletvekili seçilmiştir. Osmanlı Devleti ile imzalanacak barış antlaşması görüşmelerinin devam ettiği dönemde Şubat 1920'de Türklerle İtalyanlar arasında bir anlaşma sağlamak amacıyla İstanbul'a gelmiştir. Vassalo, İstanbul'daki İtalyan Derneği, Società Operaia'da yaptığı konuşmada, Türkiye ile anlaşma yapmak istemelerindeki amaçlarının "*Türkler tarafından müdahaleci ve müstebit yabancılar olarak onların beddualarını kazanmak yerine iyiliksever bir millet olarak takdirlerini kazanmak olduğunu*"⁵⁰ ifade etmiştir.

48 *L'Idée Nazionale*, 27 Giugno 1919.

49 ASDMAE-AP.), 1919-1930, Bu. 1641-7733.

50 Sonyel, *a.g.e.*, s.168-169.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Archivio Centrale dello Stato.

Archivio Storico Diplomatico Ministero degli Affari Esteri.

Ufficio Storico Stato Maggiore dell'Esercito

II. Gazete ve Dergiler

Anadolu, 11 Teşrin-i sâni 1918.

Il Tempo, 7, 9 Giugno 1919.

Köylü, 4 Teşrin-i sâni 1918.

L'Idée Nazionale, 10, 27 Giugno 1919.

Müsâvât, 30 Nisan 1919.

Rivista Coloniale.

III. Kitaplar

BAYAR, Celâl, *Ben de Yazdım*, C.VI, Baha Matbaası, İstanbul, 1968.

CURATO, Federico, *La conferenza della pace, 1919-1920*, Vol: II, Milano, 1942.

ÇELEBİ, Mevlüt, *Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2002.

ÇELEBİ, Mevlüt, *İtalyan Arşiv Belgelerinde Anadolu'da Yunan Mezalimi (1919-1922) / Grek Massacre in Anatolia on Italian Archivies Documents (1919-1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2010.

GRASSI, Fabio L., *L'Italia e la questione turca (1919-1923)*, Opinione pubblica e politica estera, Silvio Zamorani Editore, Torino, 1996.

İzmir, Aydın, *Ayvalık ve Havalisi Yunan İşgali Hakkında Makamat-ı Askeriye'den Mevrud Raporlar*, İkinci Kitap, Matbaa-i Askeriye, Dersaadet, 1335.

- KİTSİKİS, Dimitri, *Yunan Propagandası*, Meydan Neşriyat, İstanbul, 1964.
- ÖZKES, Sevilay, *Mihail Rodas'ın Anıları ve Önemi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1992.
- PALLİS, Alexander Anastasius, *Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922)*, Çeviren: Orhan Azizoğlu, Yapı Kredi Yayını, İstanbul, 1997.
- SFORZA, Carlo, *Makers of Modern Europe*, The Bobbs-Merill, Indianapolis, 1930.
- SMITH, Michael Llewelyn, *Anadolu Üzerindeki Göz*, Çeviren: Halim İnal, İstanbul, 1978.
- SONYEL, Salâhi R., *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, TTK Yayını, Ankara, 2014.
- Süvari Yüzbaşı Ahmed, *Türk İstiklal Harbi Esnasında Milli Mücadele*, (Yayımlayanlar: İsmail Aka, Vehbi Günay, Cahit Telci), İzmir, 1993.
- TAÇALAN, Nurdoğan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Hür Yayın, İstanbul, 1981.
- Türk İstiklal Harbi*, II. Cilt, 1nci Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1999.

IV. Makaleler

- ÇELEBİ, Mevlüt, "İtalyan Arşiv Belgelerinde İzmir'in İşgali", XIV. Türk Tarih Kongresi, (9-13 Eylül 2002), *Kongreye Sunulan Bildiriler*, III. Cilt, TTK Yayını, Ankara, 2005, ss.45-56.
- ÇUKUROVA, Bülent, "İzmir'de Yunan Mezalimi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 3, S.8, (Mart 1987), 461-471.
- KURAT, Yuluğ Tekin, "Batılı Kaynakların İşığı Altında İzmir'in İşgali Sorunu", (15 Mayıs 1919), VII. *Türk Tarih Kongresi*, *Kongreye Sunulan Bildiriler*, C.2, TTK Yayını, Ankara, 1973, ss.842-853.
- TAÇALAN, Nurdoğan, "Bütün Ege Yunan'a Karşı", *Demokrat İzmir*, 8 Mart 1968.
- VASSALO, Ernesto, "Come fu preparata l'occupazione", *Il Tempo*, 7 Giugno 1919.
- VASSALO, Ernesto, "I greci hanno occupato Smirne fra i massacrì e i saccheggì", *Il Tempo*, 9 Giugno 1919.

V. İnternet Kaynağı

https://it.wikipedia.org/wiki/Ernesto_Vassallo